

लक्ष्मीकान्त पन्थीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पाटन संयुक्त क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय,
नेपाली शिक्षण समिति अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

विमल घिमिरे

नेपाली शिक्षण समिति

पाटन संयुक्त क्याम्पस

पाटनढोका, ललितपुर

२०६९

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पाटन संयुक्त क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय, नेपाली शिक्षण समिति अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री विमल घिमिरेले लक्ष्मीकान्त पन्थीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको यो शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार गरिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली शिक्षण समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

मिति : २०६९/१२/२७

.....
उप प्रा. विष्णु ज्ञवाली
नेपाली शिक्षण समिति
पाटन संयुक्त क्याम्पस
पाटनढोका, ललितपुर

कृतज्ञताज्ञापन

लक्ष्मीकान्त पन्थीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले शोधनिर्देशक आदरणीय गुरु विष्णु ज्ञवालीको कुशल निर्देशनमा रही त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पाटन संयुक्त क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय, नेपाली शिक्षण समिति अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेको हुँ । आफ्नो प्राध्यापन तथा विविध कार्यको चाप हुँदा हुँदै पनि मलाई शोध कार्यमा अभिप्रेरणा र मार्ग निर्देशन दिई प्रस्तुत शोध पत्रलाई यस अवस्थामा ल्याई पुर्याउन समुचित निर्देशन र सहयोग गर्नुहुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरु प्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोध पत्रको शीर्षक चयन गरी लेखनकार्यमा समेत प्रोत्साहन दिनुहुने सहायक क्याम्पस प्रमुख मेरा आदरणीय गुरु सहप्राध्यापक डा.अच्युतशरण अर्यालज्यूप्रति म आभार प्रकट गर्दछु । त्यस्तै नेपाली शिक्षण समितिका प्रमुख प्रा. डा. जगदीशचन्द्र भण्डारी र स्नातकोत्तर नेपाली कार्यक्रमका संयोजक सह प्रा. डा. विश्वनाथ भण्डारीप्रति पनि म हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । कति भन्कट नमानी आफ्ना विभिन्न पुस्तक रचना, टिप्पणी आदि सम्बन्धित सामग्रीका साथै आफ्नो विषयमा यथार्थ जानकारी दिई सहयोग गर्नुहुने शोधनायक लक्ष्मीकान्त पन्थीज्यू र उहाँको परिवारप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

मेरो अध्ययनलाई पुरा गराउन अविचलित रूपमा प्रेरणा प्रदान गर्ने मेरा अभिभावकज्यूहरुप्रति म सधैं ऋणी रहने छु । शोध लेखनलाई पुरा गर्न विविध सहयोग पुर्याउने श्रीमती अम्बिका घिमिरे, कृष्णप्रसाद गैरै लगायत सहयोगी व्यक्तिहरुप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा म प्रस्तुत शोध पत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सविनय अनुरोध गर्दै त्रिभुवन विश्वविद्यालय पाटन संयुक्त क्याम्पस, नेपाली शिक्षण समिति समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०६९।१२।२६

विमल घिमिरे

पाटन संयुक्त क्याम्पस

नेपाली विषय शिक्षण समिति

पाटन ढोका, ललितपुर

विषय सूची

	पेज नं.
परिच्छेद एक : शोध परिचय	१-४
१.१. विषय परिचय	१
१.२. समस्याकथन	१
१.३. शोधकार्यको उद्देश्य	१
१.४. पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५. शोधको औचित्य	३
१.६. शोधविधि	३
१.६.१. सामग्री सङ्कलन विधि	३
१.६.२. सामग्री विश्लेषण विधि	४
१.७. शोधपत्रको रूपरेखा	४
परिच्छेद दुई : लक्ष्मीकान्त पन्थीको जीवनीको अध्ययन	५-२०
२.१. वंशपरम्परा	५
२.२. जन्म र जन्मस्थल	७
२.३. बाल्यवस्था	८
२.४. किशोरावस्था	९
२.५. चूडाकर्म तथा व्रतबन्ध संस्कार	९
२.६. शिक्षादीक्षा	९
२.७. पारिवारिक पृष्ठभूमि	११
२.८. विवाह र दाम्पत्य जीवन	११
२.९. आर्थिक अवस्था	१२
२.१०. आजीविका	१२
२.११. साहित्य सिर्जना	१२
२.११.१. लेखनका लागि प्रेरणा र प्रभाव	१३
२.११.२. लेखनको प्रारम्भ र प्रकाशन	१४
२.११.३. लेखनका दुई धारा	१४

२.११.४ प्रकाशन	१४
२.१२ रुचि र स्वभाव	१८
२.१३ भ्रमण/देशदर्शन	१८
२.१४ मान-सम्मान अभिनन्दन र पुरस्कार	१९
२.१५ जीवनदर्शन	१९
२.१६ निष्कर्ष	१९
परिच्छेद तीन : लक्ष्मीकान्त पन्थीको व्यक्तित्व	२१(२८)
३.१ व्यक्तित्व निर्माणका पक्षहरू	२१
३.२ शारीरिक व्यक्तित्व	२१
३.३ आन्तरिक व्यक्तित्व	२२
३.४ साहित्यिक व्यक्तित्व	२२
३.४.१ कवि व्यक्तित्व	२२
३.४.२ अनुवादक व्यक्तित्व	२४
३.४.३ भूमिका लेखक व्यक्तित्व	२४
३.४.४ समालोचक व्यक्तित्व	२४
३.५ अन्य व्यक्तित्व	२४
३.५.१ सदाचारी व्यक्तित्व	२५
३.५.२ धर्मशास्त्री व्यक्तित्व	२५
३.५.३ ज्योतिषी व्यक्तित्व	२५
३.५.४ पुराणवाचक व्यक्तित्व	२६
३.५.५ समाजसेवी व्यक्तित्व	२६
३.५.६ प्राध्यापक व्यक्तित्व	२६
३.५.७ जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्य सिर्जनाका बीच सम्बन्ध	२७
३.५.८ निष्कर्ष	२८
परिच्छेद चार : लक्ष्मीकान्त पन्थीको कृतित्व	२९-९८
४.१ कृति विवरण	२९
४.२ कृति अध्ययन	३०

४.२.१ नेपाली साहित्यको विकासमा गोरखापत्रको योगदान (२०३४)	३०
४.२.२ सजिलो कुण्डलीफलको अध्ययन (२०४१)	३०
४.२.३ ऋतुविचार काव्य संस्कृतानुवादको अध्ययन (२०६२)	३२
४.२.४ प्राकृतपोखरा काव्य संस्कृतानुवादको अध्ययन (२०६७)	३८
४.२.५ हठयोग प्रदीपिकाको नेपाली अनुवाद (२०६७) को अध्ययन	४२
४.२.६ सोह्र संस्कार- परिचय र विमर्श (अप्रकाशित शोधपत्र, २०५१)	४२
४.२.७ लक्ष्मीकान्त पन्थीका नेपाली फुटकर कविताको अध्ययन	४३
४.२.७.१ लक्ष्मीकान्त पन्थीका प्रकाशित नेपाली फुटकर कविताको अध्ययन	४४
४.२.७.२ लक्ष्मीकान्त पन्थीका अप्रकाशित नेपाली फुटकर कविताको अध्ययन	४८
४.३.८ लक्ष्मीकान्त पन्थीका समीक्षात्मक लेखको अध्ययन	५४
४.३.९ संस्कृतभाषामा लिखित समीक्षा तथा कविताहरू	८९
४.३.१० प्रकाशकीय भूमिका, संमति र टिप्पणी	९३
परिच्छेद पाँच : उपसंहार तथा निष्कर्ष	९९-१०१
५.१ उपसंहार	९९
५.२ उपसंहार	९९
५.३ मुख्य निष्कर्ष	१००
५.४ सम्भावित शोध शीर्षकहरू	१०१
सन्दर्भ ग्रन्थ सूची	१०२(१०६)
परिशिष्टहरू	१०७-१५६